

RESSENYES

La radiografia de la CNT catalana*

Carles Santacana Torres

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Eulàlia VEGA, *Entre revolució i reforma. La CNT a Catalunya (1930-1936)*, Barcelona, Pagès, 2003. Anna MONJO, *Militants. Participació i democràcia a la CNT als anys trenta*, Barcelona, Laertes, 2003.

La recent publicació de manera gairebé simultània de les tesis de doctorat d'Eulàlia Vega i Anna Monjo ofereix una bona oportunitat per reflexionar sobre diverses qüestions. D'entrada, sobre la importància relativa de les modes i dels temes històrics. Es tracta de dues obres pensades i treballades ja fa molt temps, que han estat molts anys al calaix. Aquest element temporal el recordem no per anticipar una preventiva crítica apriorística sobre l'actualitat dels resultats, sinó, i més aviat, per apuntar un parell d'idees. Una, que les dues obres van ser pensades en un marc cultural i polític ben diferent de l'actual, on els estudis sobre el món anarcosindicalista eren molt més habituals i on la reivindicació del passat cenetista tenia un interès diferent a l'actual. En un altre sentit, l'aparició de les dues obres ens fa pensar en el gran nombre de

* Aquesta ressenya ja ha estat publicada a la revista *L'Avenç* (núm. 295, X-2005, p. 65-67). Agraïm a la direcció d'aquesta revista l'autorització per reproduir-la a *Cercles*.

recerques valuoses que queden inèdites. Una responsabilitat sobre la qual les nostres universitats haurien de donar alguna resposta, sobretot en el cas de les tesis doctorals que han de buscar aixopluc en un circuit comercial fortament distorsionat.

Però deixem les generalitzacions i anem al gra. L'últim llibre que ha sortit al carrer, però pensat i redactat en el seu nucli essencial a la meitat dels anys vuitanta, i per això el primer analitzarem, és *Entre revolució i reforma. La CNT a Catalunya (1930-1936)*, d'Eulàlia Vega. Aquesta historiadora començà els seus estudis al final dels anys setanta, analitzant les divergències ideològiques de la CNT catalana als inicis dels anys trenta i el fenomen del Trentisme. Aquest camp d'estudi impulsà la seva tesi doctoral sobre el Trentisme i els Sindicats d'Oposició a Catalunya i Llevant, i va arribar a publicar la part corresponent al País Valencià. Amb el present lliurament, la professora Vega, de la Universitat de Lleida, es planteja donar a conèixer l'entramat sindical llibertari i la conflictivitat social durant la Segona República i ens ofereix una panoràmica del conjunt de la regional anarcosindicalista catalana amb nous capítols temàtics i cronològics que s'espaien des del final de la Dictadura fins a les portes del juliol de 1936. El llibre s'obre amb el marc socioeconòmic de la Catalunya de les tres primeres dècades del nou-cents, amb una especial atenció cap al fenomen migratori i el fet industrial del Principat (principalment al Barcelonès, l'Anoia, el Bages, el Maresme, el Vallès Occidental i l'Alt Camp), la composició de la classe obrera i el pes de la crisi econòmica internacional de 1929. Aquesta s'abaté, sobretot, en la indústria pesada de la siderúrgia i en la de la construcció, més que no pas en la tradicional xarxa d'empreses tèxtils catalanes. La narració continua, en els successius tres capítols, amb la història de la reorganització sindical cenetista i de la seva regional catalana. De l'anàlisi de les fonts (principalment hemerogràfiques i dels llibres d'actes dels sindicats cenetistes, recuperats als arxius de Salamanca i Amsterdam, entre d'altres), l'autora dibuixa un quadre que confirma el que ja havien anticipat els estudis d'història local; és a dir, la feble presència àcrata en el camp català per contrast amb l'indubtable pes que tenia en la classe obrera industrial. Aquest element imposa, aleshores, la «urbanitat» de l'anarquisme català, un moviment obrer que, des dels suburbis on viu, reacciona davant la nova societat de

fàbrica i les corresponents noves relacions socials amb la idealització d'un utòpic comunisme rural, anticipant allò que Josep Termes, en la introducció, defineix com la nostàlgia naturista dels anarquistes, «*un precedent clar del hippisme neoagrari d'anys després*».

Juntament amb això, l'autora afronta la política laboral republicana del bienni 1931-33 i les seves repercussions en les relacions entre els sindicats UGT i CNT com també el ràpid descens del món del treball envers la República, sense descuidar-se de tornar sobre els coneguts temes que caracteritzaren el Trentisme i les corresponents polèmiques ideològiques. Eulàlia Vega reconstrueix també la conflictivitat sociolaboral del bienni reformista, que dóna pas a la descripció del nombre creixent de vagues en tots els rams de la producció (del port de Barcelona a la metal·lúrgia, de la indústria del vidre als barbers i fusters, etc.): en aquest clima de tensions es registren les primeres desercions dels treballadors de les fileres de la CNT. L'entrada en escena de sindicats fins aleshores minoritaris com la UGT o els trentistes, sense oblidar els comunistes, s'explica ara per la força i l'atractiu que exerceixen els Fronts Únics intersindicals que propagaven aquests sectors. En aquesta conjuntura s'afavoreix la creació dels Sindicats d'Oposició dins de la CNT que l'autora ressegueix de manera detallada, així com la conjuntura oberta per l'estratègia de la plataforma unitària de l'Aliança Obrera. Aquest intent d'unitat sindical no arribà però a arrelar-se mai a Catalunya per les animadversions que enfrontaven els cenetistes amb els Fronts Únics. A més, els mateixos Fronts Únics aconseguiren trencar l'hegemonia sindical històrica de la Confederació dins del moviment obrer català, al llarg de 1934. Tanca el llibre un últim capítol que tracta el període que va de la clausura dels sindicats arran dels Fets de l'Octubre de 1934 fins al mitificat Congrés de la CNT, a Saragossa el maig de 1936, que de fet significa una sutura molt parcial a les profundes ferides obertes els anys anteriors que l'esclat de la Guerra Civil posposà *sine dia*.

L'acurat treball d'Eulàlia Vega es complementa perfectament amb la recerca d'Anna Monjo. La perspectiva que utilitza aquesta segona autora l'apropa a la història oral com a instrument preferent d'aproximació al passat de les classes subalternes, sense descuidar-se de consultar una àmplia documentació sindical amb la qual reconstruir la fenomenologia sindical

cenetista. Igual que Vega, Monjo també ens havia ofert altres treballs en la mateixa línia, especialment la recerca sobre una indústria col·lectivitzada que va publicar junt amb Carme Vega. Amb *Militants. Participació i democràcia a la CNT als anys trenta*, ens trobem davant una profunda anàlisi sobre el món dels militants i dels afiliats al sindicat llibertari en la seva relació amb la Confederació. L'aproximació al món sindical es tradueix aquí en una vivisecció de l'articulada vertebració sindical i sobretot de la complexa dialèctica de poders dins de la CNT. Dialogant amb els principals estudis sobre el tema, l'autora ens presenta el debat dels historiadors sobre les dues primeres dècades de la Confederació i la seva forma d'organització per Sindicats Únics de ram o d'indústria (des de 1918) que es formà a partir de les respectives Seccions Sindicals d'Ofici de cada localitat de l'Estat espanyol. La suma d'aquestes seccions locals constituïa la Federació Local que, en les zones menys poblades, prenia el nom de Federació Comarcal. La totalitat de federacions locals i comarcals d'una regió formava la Confederació Regional corresponent, mentre que la seva unió donava vida a la CNT, l'acció de la qual era coordinada per un comitè nacional, format per membres amb rotació anual. De la mateixa manera funcionaven els Comitès Regionals, les Federacions Locals i el Sindicats Únics que comptaven així amb la supervisió dels Comitès Regionals, els primers, dels Comitès Locals, els segons, i de les Juntes Administratives (o Comitès Sindicals), els tercers. Amb aquesta estructura bàsica de l'organigrama de la CNT, hi havia també diferents òrgans de comunicació i consulta de l'estratègia sindical: els Comitès de Relacions coordinaven els diferents organismes, mentre que les comissions de barriada, vertaderes corretges de transmissió de la voluntat del sindicat a la societat civil obrera, arribaven a mobilitzar afiliats i militants.

Tot aquest entramat que, teòricament, havia de donar vida a un organisme descentralitzat, propens a una pràctica obertament federalista i una democràcia directa, és posat en dubte per Anna Monjo, que subratlla com les decisions importants provenien més aviat des del vèrtex de l'organització que no pas des de les bases. Monjo se centra aleshores, en la segona part del llibre, en el funcionament sindical al llarg dels anys trenta, amb l'interès principal d'analitzar el paper dels militants en la vida de l'organització, amb una anàlisi específica dels Plens de Militants, que

havien d'esdevenir centres neuràlgics de la vida sindical. Juntament amb això, subratlla també el que defineix com a «*anomalies en el funcionament sindical*», que es tradueixen en recriminacions entre diferents seccions sindicals i en la manca d'execució per part dels comitès dels acords, adoptats en els plens de l'organització, que demostren l'aferrissada pugna entre les diferents ànimes de l'organització. A més, el procés de participació sindical patia uns greuges molt evidents en la baixa participació dels militants i en la sovintejada absència dels afiliats de la vida sindical.

La visió des de les bases de la CNT és el tema de la tercera part de l'estudi, en què es pretén copsar la distància entre la teoria i la praxi anarcosindicalista. D'aquesta manera sobresurt l'anàlisi de la fenomenologia de la militància llibertària que Monjo delinea com dos amplis cercles concèntrics però estrictament connectats: el primer seria ocupat per la «militància central», mentre que el segon seria la «militància de base». Si la primera la podríem definir, segons l'Elias Canetti de *Massa i poder*, com el grup al voltant del qual s'aglutina la massa i que es caracteritza per l'elevat grau de dedicació a la causa i les respectives qualitats intel·lectuals i d'organització, la segona estaria composta pels organitzadors de base, preocupats més per les qüestions sindicals i de l'ambient de treball, que no pas per les disquisicions ideològiques. Desenvolupant una àmplia tipologia per a cada sector, hi ha així la configuració d'un heterogeni nombre de militants amb funcions diferents en el si de l'estructura sindical cenetista on l'element més característic no és l'articulació jeràrquica i piramidal de l'anomenada *militància central* del sindicat sinó la seva configuració en una galàxia de grups que dirigeixen tota l'estructura. L'aprenentatge i l'ascens dels militants en l'estructura sindical es deu aleshores a les relacions interpersonals i sobretot en el coneixement de les idees llibertàries, apreses tant per la lectura com per la vivència en els cercles de la sociabilitat llibertària.

Els dos estudis tractats en aquesta ressenya representen unes importants aportacions per al coneixement del funcionament intern de la CNT i de la seva forma d'actuar en la societat catalana. Ambdues recerques es poden inserir en aquell corrent d'investigacions sobre l'associacionisme polític que, en el més ampli àmbit dels estudis sobre la sociabilitat, prengueren la seva embranzida en els anys setanta i que han continuat amb profundes

modificacions i aportacions metodològiques fins a l'actualitat. D'altra banda, si la reconstrucció de la història del sindicat llibertari està força documentada en ambdós estudis, algunes conclusions pensades des de l'actualitat crec que són més discutibles. O dit d'una altra manera, que mereixen continuar la discussió. Així, en referència al treball d'Eulàlia Vega, crec que la discussió sobre els hipotètics binomis faisme-immigració i trentisme-autòctons no queda tancada. Per més que l'autora ens expliqui la presència d'autòctons tant en les fileres trentistes com en les radicals, no és menys cert que la visió contrària ha estat tan repetida (ja sabem que la repetició no dona cap carta de naturalesa, i que moltes mentides han aparegut com a veritats precisament perquè eren repetides reiteradament) que potser s'hauria de tenir més en compte encara que simplement com a hipòtesi. Si més no, per intentar entendre, ja en relació a la Guerra Civil, el tret característic que omple les memòries dels intel·lectuals republicans, acusant els «radicals forasters» de tota mena de desgràcies. És una qüestió molt complexa i que, al nostre judici, queda encara sense una explicació definitiva que, sigui la que sigui, hauria de defugir tot apriorisme i tenir en compte la pluralitat de matisos dels militants més decidits a les ordres de la CNT, com l'acceleració que aquests podien imprimir a tot discurs sindical. D'altra banda, una qüestió important perquè no solament serveix per explicar la CNT, sinó un debat de fons de la societat catalana de les dècades de 1920 i 1930. Potser seria interessant creuar més a fons els binomis a què ens referíem més amunt amb relació a la qüestió generacional, i a les diferents maneres d'entendre el moviment que s'expressaven també entre els més joves. Pel que fa referència al treball d'Anna Monjo, potser caldria no sorprendre's tant per les presumptes contradiccions entre la teoria i la pràctica de l'organització. A banda dels condicionaments morals, la realitat del dia a dia de l'organització, amb les seves contradiccions teòriques, més encara en un corrent ideològic que no tenia previst un pla detallat de la forma en què assoliria els seus objectius, és precisament una manera de normalitzar els estudis sobre l'anarcosindicalisme, fet a la Terra per homes i dones de carn i ossos. Dit d'una altra manera, potser se cerca massa purisme precisament perquè l'organització no parava de fer referència a la «idea», però l'anàlisi de l'anarcosindicalisme com a entramat social no pot pretendre, d'entrada, que la seva organització fos tan diferent de les altres.

Per acabar, paga la pena assenyalar que les dues obres citades ens

repten en la reinterpretació del paper de l'anarcosindicalisme en la història contemporània catalana, una qüestió massa abandonada, i que sortosament sembla que reprèn, no únicament per aquests dos llibres sinó també per altres iniciatives en marxa. En aquest sentit, els llibres de Monjo i Vega ben segur que esdevindran uns referents imprescindibles en aquesta necessària relectura.